

КОНЦЕПЦІЯ ЄВРАЗІЙСТВА ТА ЇЇ ВІДОБРАЖЕННЯ В ТЕОРЕТИЧНІЙ СПАДЩИНІ П.М. САВИЦЬКОГО

© Івахів О., 2007

Досліджуються концептуальні засади євразійства та особливості їх відображення в працях російського дослідника П.М. Савицького. Проаналізовано його ідеї щодо домінуючої ролі Росії на Євразійському континенті.

Conceptual principles of Eurasian conception and features of their reflection are explored in labours of the Russian researcher P.M.Savitsciy His ideas are analysed on the dominant role of Russia on the Eurasian continent.

Актуальність та постановка проблеми. Сучасна європейська геополітика характеризується масштабними інтеграційними процесами. Відбувається інституційне завершення цивілізаційного оформлення Європи як сукупності переважно християнських націй, об'єднаних спільною історією і парадигмою розвитку (демократія, громадянське суспільство, ринкова економіка тощо). У другій половині ХХ ст. інтеграція на заході континенту набула незворотного характеру і поширилася у вигляді просування ЄС на регіони Центральної і Східної Європи, які остаточно усвідомили себе частиною європейської цивілізації. Сьогодні російське суспільство продовжує вважати Російську Федерацію врятованим "ядром" Радянського Союзу і шкодує за втраченою імперією, не усвідомлюючи, наскільки небезпечними для російського народу є спроби придушення національної енергії пострадянських держав. У політичних доктринах московських царів, петербурзьких імператорів, комуністичних вождів і сучасних російських президентів можна виявити подібні ознаки, джерелом яких є російська імперська ідея: “Москва – третій Рим”, що видозмінюється і трансформується під впливом специфіки історичних умов. Ця ідея, на думку вітчизняних дослідників, виконувала і виконує роль національної ідеї Росії [3, с. 2]. Російська політична еліта, використовуючи досвід економічного розвитку США, прагне модернізувати суспільство, а російська національна месіанська ідея – синтезувати принципи європейського, азіатського й американського імперіалізму. Вона орієнтує владу й суспільство на формування довершеної імперської моделі та утвердження домінування Росії в сучасному світі [7, с. 11–12]. У цьому контексті колишній Радянський Союз розглядається Росією як модель євразійської “ідеальної держави”, “держави правди”, яка протиставлялась “фальшивій, західноєвропейській державі” [16, с. 314]. Одним із ідеологів такої моделі був російський географ, економіст, публіцист та мислитель ХХ століття П.М. Савицький.

Стан опрацювання проблеми. Роль і місце концепції євразійства у формуванні зовнішньої політики Російської Федерації, зокрема й щодо України, на сучасному етапі висвітлено у багатьох працях російських дослідників. Серед них особливо виділяються у цьому контексті праці О. Дугіна, який виступає на захист російської національної месіанської ідеї і за утвердження домінування Росії на пострадянському просторі [4]. У публікаціях російських авторів, незважаючи на різні підходи, ніхто не наслідуються заперечувати тезу про “особливу роль” Росії в світі. Російські політологи проголошують, що їх країна законно може претендувати на чужі для неї території – Крим, Східну Україну, Північний Казахстан тощо. Прихильники такої “подвійної моралі” вказують, що “вся територія колишнього СРСР є військово-стратегічним простором Росії” і це “треба донести

до свідомості НАТО” [6, с. 49–50]. Офіційні російські політологи залякують світову громадськість, що хвороба “суверенізації” може перекинутися на інші держави, перетворивши Росію в імперських межах на гігантські “Балкани”, невичерпне джерело воєнних конфліктів. Мета цього, як зазначають вітчизняні дослідники, єдина: переконати світ у потребі протидіяти розпаду Російської Федерації, до нього, за термінологією кремлівських політиків, призведе “агресивний націоналізм” [3, с. 4]. Разом із тим можна зазначити, що теоретична спадщина одного з провідних ідеологів концепції євразійства, мислителя П.М. Савицького, ще досконало не досліджена ні в російській, ні в українській політичній науці.

Зважаючи на актуальність та недостатню вивченість проблеми, автор поставив за мету: 1) вивчити праці П.М. Савицького, присвячені проблемі євразійства; 2) проаналізувати концептуальні аспекти євразійської концепції П. Савицького щодо геополітичного майбутнього Російської держави.

Виклад основного матеріалу. Геополітична ситуація у світі на порозі XXI ст. зазнала чималих змін. При переході до багатополосного світу в умовах сьогодення простежується тенденція до визначення міжнародного статусу держав за рівнем економічного й інформаційно-технологічного розвитку, за ступенем їх доступу до енергетичних та стратегічних ресурсів, за фактором їх військової могутності. У сучасних умовах суб’єктами геополітичної взаємодії все частіше стають не окремі держави, а цивілізації як великі культурно-історичні системи, з яких складається багатополарний світ. Нові інтеграційні імпульси вимагають від учених їх концептуального обґрунтування на євразійському просторі.

Сучасна євразійська концепція не є автоматичним відтворенням того, що було напрацьоване попередниками. Можна по-різному оцінювати теоретичну спадщину євразійців-класиків XX століття. Але в той самий час, не можна виносити однозначний вердикт: “євразійство – це добре” або “євразійство – це погано”. На початку XX століття в руслі євразійства загалом працювало близько ста російських учених-емігрантів у Празі, Берліні, Парижі, Харбіні та інших містах. Незаперечним є й те, що система їх соціально-філософських уявлень, поглядів з часом змінювалася.

У 20 – 30-х роках XX століття представники російської еміграції П.М. Савицький, Н. Тру-бєцкой, М.М. Алексєєв, Г.В. Флоровський, прагнучи переглянути основні уявлення стосовно процесу історичного розвитку Росії, започаткували нову ідейно-політичну течію – “євразійство”. Використовуючи методологію геополітики, вони обґрунтовували домінуючу роль Росії на Євразійському континенті: 1) вказували на тісний взаємозв’язок між російським комунізмом та ідеологією російського самодержавства; 2) розглядали СРСР у цьому контексті як модель євразійської “ідеальної держави”, яка протиставлялася “фальшивій, західноєвропейській державі”; 3) поневолені Росією народи, згідно з їх логікою, не мали права на державне самовизначення, а навпаки, мали бути зацікавлені у відновленні Російської імперії у межах СРСР [1, с. 124–125].

Серед таких учених особливо виділяється постать російського вченого П.М. Савицького. На його погляд, Євразія – особливий історичний та географічний світ, який розтягнувся від Польщі до Великої китайської стіни [15]. Серед основного масиву земель Старого Світу, де колишня географія розрізняла два материки – Європу і Азію, він виділяє третій, Серединний материк – Євразію. Російський світ євразійці, як зазначає вчений, відчувають, як світ особливий, з точки зору географічної, лінгвістичної, історичної, економічної і багатьох інших. Це “третій світ” Старого Світу, а не складова частина ні Європи, ні Азії. Він відмінний від них і в той самий час співрозмірний до них. Росію-Євразію євразійці сприймають як “симфонічну особистість”, акцентуючи увагу на “безперервності її існування” [10, с. 3].

У своїх пошуках П. Савицький не оминув практично жодної сфери життєдіяльності, але виключну увагу приділив визначенню географічних та історичних особливостей цього серединного світу Старого материка: його відмінностей у географічній природі західних (Європа) та південних (Азія) околиць. Відповідно до цього Росія має набагато більше підстав, ніж Китай, називатися “серединною державою”. І чим далі буде йти час, тим більше будуть виявлятися ці підстави. На думку П.М. Савицького, із суто географічної точки зору поняття “Європи” як сукупності західної й

східної беззмістовне й безглузде. Європа для Росії – не більше ніж півострів Старого материка, що лежить на захід від її кордонів. Саме Росія на цьому материкау займає його основний простір. При цьому загальна площа європейських держав, разом узятих, становить близько 5 млн. км². А площа Росії (П.М. Савицький має на увазі територію СРСР) істотно перевищує 20 млн. км², особливо, якщо зарахувати до неї територію Монгольської і Тувинської Народних Республік – колишніх “Зовнішньої Монголії” і “Рянхойского краю”, які перебували у складі Радянського Союзу [8, с. 677].

Східноєвропейська рівнина – “Біломорсько-Кавказька”, як стверджує П.М. Савицький, є за географічною природою набагато ближчою до рівнин Західносибірської й Туркестанської, які лежать на схід від неї, аніж до Західної Європи. На думку вченого, названі три рівнини разом із височинами, що відокремлюють їх одна від одної (Уральські гори й так званий Арало-Іртишський вододіл), і оточуючими їх зі сходу, південного-сходу й півдня (гори російського Далекого Сходу, Східного Сибіру, Середньої Азії, Персії, Кавказу, Малої Азії), – це особливий світ. Він своєрідний, замкнений і географічно відмінний як від країн, що лежать на захід, так і від країн, що лежать на південний-схід і південь від нього. І відповідно, якщо перший називається “Європа”, а другий – “Азія”, то названому вище світу, як серединному, буде личити ім’я “Євразія” [10, с. 100–101].

У своїх працях П. Савицький, зокрема, підкреслює, що необхідно розрізняти в основному масиві земель Старого Світу не два, як робилося досі, а три материки. При цьому він посилається на твердження, які раніше висловлювали вчені-географи. За їх твердженнями, “побаченому” материкау давалася назва, яка раніше стосувалася всього основного масиву земель Старого Світу, а саме – Європи та Азії разом. У межах цього світу здавна існували тенденції до культурної та політичної уніфікації. Історія Євразії значною мірою – історія цих тенденцій. Їх наявність характерно відрізняє історію Євразії від історії Європи та Азії, значно більше роздроблених у політичному та культурному сенсах. Названі тенденції даються взнаки вже у часи мідного та бронзового віків, протягом яких уся Євразійська степова зона, від Причорноморських степів до Східно-Сибірських, була зайнята культурами “скорченних и окрашенных кистяков” (названих так за типом поховання) [11]. Вже тоді чітко визначився специфічний зв’язок між культурами Євразійської степової та північнішої Євразійської лісової зон, – це був тісний зв’язок, досить відмінний для названих вище тенденцій до уніфікації. У пізнішу епоху, у період залізного віку, основними фактами історії Євразії було існування Скіфської та Гунської держав – з тими епізодами, які їх наближають і відділяють одне від одного.

Наступним фактором загальноєвразійської історії, на думку вченого, стало утворення й розширення Монгольської імперії. У період між “гунською” та “монгольською” епохами євразійської історії згадані вище уніфіковані тенденції прослідковуються в історії аварів, турків тощо [12, с. 29]. На основі детального аналізу вищеназваних фактів, П. Савицький робить висновок, що протягом перших тисячоліть історії населення Євразії “російське (східнослов’янське) плем’я” стояло осторонь від великого руслу євразійських процесів. Хоча основні події його життя і розвитку безпосередньо відображались у цих процесах. Скіфський, гунський та монгольський періоди загальноєвразійської історії були продовжені періодом російським.

На думку вченого, Російська держава XVI–XX століть є більшою мірою продовженням Скіфської, Гунської та Монгольської держави, аніж державних форм дотатарської Русі. Іншими словами, зведення воєдино кочових держав минулого та Російської держави дає змогу обґрунтувати багато традицій євразійського державного життя, які, поза будь-яким сумнівом, були б не помічені дослідниками. Те, що об’єднує історію цих держав із історією Росії, – це “місцерозвиток”. Встановлюючи зв’язок історичних факторів з географічними, які зовсім не зводяться до односторонньої залежності одне від одного, П.М. Савицький, як один з ідеологів євразійства, обґрунтовує в російській науці геополітичний підхід до російської історії [11].

Важливою віссю, навколо якої формувалося історичне життя “російського світу” (географічного середовища), заповненого у цей період російським народом і державою, зокрема й СРСР, була межа між Степовою й Лісовою зонами. Саме взаємодія історичних формацій Степової зони, з одного боку, і Лісової, з іншого, – позначається на політичній, культурній та економічній

долі Росії. Ще Г.В. Вернадський у своїй праці “Начертание русской истории” всю її періодизацію побудував на подібній взаємодії. Згідно з поглядами Г. Вернадського, виділяють окремі періоди російської історії: 1) перший – “спроби об’єднання лісу й степу” (до 972 р.); 2) другий – “боротьби лісу й степу” (972 – 1233 рр.); 3) третій – “перемоги степу над лісом” (1233 – 1452 рр.); 4) четвертий – “перемоги лісу над степом” (1452 – 1696 рр.); 5) п’ятий – “об’єднання лісу й степу” (1696 – 1917 рр.) [2, с. 261 – 263].

Подібний підхід дає змогу усю російську історію трактувати як систему, що ґрунтується на зміні різних форм взаємовідносин між тими ідеологічними, державними та господарськими утвореннями, які виникли у кожній з цих двох об’ємних євразійських зон. Одночасно він відкриває шлях до встановлення дуже тісних зв’язків між історичними та географічними початками, що втілювали і втілюють у собі минуле, сучасне та майбутнє російського народу. Це, зокрема, впливає і на питання про значення кордону між Лісовою та Степовою зонами як одночасного географічного та історичного станового хребта Євразії.

Євразія, на думку П. Савицького, – це географічний світ, який сприяє формуванню єдиної держави. Однак вказана єдність може бути реалізована тільки в умовах конкретного історичного процесу. До кінця ХХ століття, пише дослідник, загалом завершився процес створення Росії-Євразії як геополітичної єдності. Географічна сторона цього процесу виявляється у праобразах минулого, але нелогічно, з точки зору П. Савицького, прирівнювати культурний зміст цього процесу з уже відомими в історії зразками. Саме з культурної точки зору обґрунтовується геополітична єдність Євразії, але тільки у тій формі, яка відповідає умовам конкретного часового виміру.

У праці “Геополитические заметки по русской истории” вчений зазначає, що на початку ХХ століття Росія-Євразія вступила в смугу “мутації” – істотної зміни багатьох ознак і властивостей. Усі історичні цінності почали піддаватися перегляду. Одні з них були відкинуті практикою життя, інші отримали новий статус. Хоча почало народжуватися нове, але процес “мутації” ще не завершився. І немає сумніву, пише П. Савицький, що те, що створюється, міститиме в собі багато дечого зі “старого світу”, адже “мутація” не розриває спадкоємної (генетичної) лінії, не руйнує традицій, вона їх тільки видозмінює. Тому як у минулому, так і сьогодні ключ до розуміння сучасних подій і явищ лежить в історичному пізнанні. Саме цим викликаний необхідний інтерес до вивчення зовнішніх і внутрішніх рушійних сил історичного процесу Росії-Євразії [9, с. 504].

Євразійство, як стверджує вчений, є не тільки системою історіософських або інших теоретичних знань, а й прагне об’єднати ідею і дію. Основною проблемою при цьому виступає поєднання релігійного ставлення до життя й світу з найбільшою, емпірично обґрунтованою практикою. Весь характер євразійства є її підтвердженням та обґрунтуванням. Ідеологія євразійства народжується з фактів. Але факти, як зазначає П. Савицький, розуміти недостатньо, – в процесі історії ними необхідно керувати. Євразійці прагнуть до створення нової соціальної епохи. У той самий час, згідно з їхніми сподіваннями, вказана епоха – це передусім епоха віри.

У вивченні економічного життя Росії-Євразії вчений звертає увагу на те, що поряд із взаєминами “внутрішньогосподарськими”, існують і зв’язки “зовнішньогосподарські”. Це стосується насамперед відносин товарообміну у міжобласних і міжнародних масштабах. У контексті таких відносин кожна держава, область, округ або менший географічний підрозділ розглядаються як “одиниці-носії” економічного обміну, незалежно від пануючої в них соціальної структури господарства.

У своїх працях П.М. Савицький вказує на той очевидний факт, що для міжнародної торгівлі істотне значення має вартість перевезення товару з однієї країни в іншу. Ось тут, за його словами, і захований “знехтуваний” багатьма географічний фактор. Заперечувати і не помічати його не можна, оскільки витрати транспорту істотно впливають на процес формування міжобласного та міжнародного торгового обміну. Кожний економіст враховує, що коли витрати виробництва пов’язати з проблемами “внутрішньогосподарської” системи суспільства, то вартість транспортних послуг є чи не найважливішим фактором, який визначає процеси обміну. У будь-якому випадку, на думку вченого, органи державної влади не зможуть докорінно впливати на процеси росту тарифів транспортних перевезень. Перевезення здійснюються насамперед або по воді морським

транспорт, або сушею залізничним чи автомобільним транспортом. Такі погляди П. Савицького, на мою думку, прийнятні для 20 – 30-х років ХХ століття, бо з того істотного розвитку набула й авіація. Однак навіть цей незначний момент не вносить істотних коректив у геоелектонічну концепцію П. Савицького. Кількість вантажів, які перевозяться літаками, не можна порівняти з обсягом залізничних перевезень.

Держава, як зазначає вчений, митною політикою, впливом на залізничні тарифи і судові фрахти втручається й скеровує відносини міжобласного й міжнародного обміну. Але навіть за наймасштабнішого регулювання тарифів і фрахтів вона тільки частково може компенсувати витрати на перевезення. Тоді, коли державна митна, тарифна, фрахтова політики змінюються, витрати на перевезення, за незмінності техніки, залишаються такими самими. Оскільки техніка у своєму розвитку не піднялася до рівня, який би зменшив витрати транспорту до мінімуму, останні мають визначальний вплив на сферу “зовнішньогосподарських” відносин.

Необхідно зазначити, що вартість сухопутних перевезень набагато вища від затрат на перевезення морем, адже для останніх необхідні лише порти і кораблі, а залізницю потрібно постійно обслуговувати й будувати нові лінії [13, с. 399]. Наприклад, німецький залізничний тариф на перевезення перед Першою світовою війною був в п’ятдесят разів вищим за океанський фрахт. Тарифи російських і американських залізниць, як стверджує вчений, за собівартістю у 7–10 разів перевищували таку саму вартість морського транспорту [15, с. 84]. Різниця між затратами на морські і сухопутні перевезення дала змогу вченому зробити такий висновок: 1) ті країни й регіони, які за своїм географічним положенням можуть користуватися переважно морським транспортом, є менш залежними у процесах міжнародного обміну, ніж країни, орієнтовані переважно на перевезення сушею; 2) морські держави у виборі шляхів транзиту можуть певною мірою ігнорувати відстань, а сухопутні змушені постійно заощаджувати й скеровувати свої зусилля на скорочення шляхів доставки. У цьому контексті принциповій сфері міжнародного й міжобласного “морського” обміну протистоїть принцип використання континентального сусідства; 3) безумовно, це протистояння не варто сприймати буквально, адже й морські перевезення не є абсолютно безплатними. За морських перевезень відстань як така має певне значення лише з точки зору протяжності маршрутів. Відстань є домінуючою, коли йдеться про “далеке” та “каботажне” плавання. Плавання біля берегів, між портами держави, де панує одна мова, одні закони й звичаї, уможливує для мореплавця й набагато менші витрати, ніж “далеке” плавання [13, с. 400].

Вчений акцентує увагу на тому, що океан – єдине ціле у глобальному масштабі, а континент – подрібнений на окремі держави. Тому єдине світове господарство неминує сприймається як “океанічне”, і в рамках океанічного обміну об’єктивно перебуває кожна країна й кожний регіон. Водночас окремі країни й регіони світу щодо океану знаходяться далеко не в рівному становищі. Одні з них наближені до берегів океану й морів, а інші ж – віддалені від них на ту чи іншу відстань. У своїй праці “Континент океан. Россия и мировой рынок” П. Савицький зауважує, що Росія навіть у перспективі широкого великодержавного розширення ніде, окрім узбережжя віддаленої Камчатки, не має виходів до берегів “відкритого” моря, іншими словами до водного басейну, який є складовою гідрографічної циркуляції Світового океану. Навіть Північний Льодовитий океан, на думку вченого, завдяки смузі невеликих глибин (менше 600 метрів), що пролягає між Гренландією–Ісландією–Шотландією (так званий поріг Wyville Thomson), виключений із загальної океанічної циркуляції. Йому властивий режим навіть не берегового моря (типу “Китайського” або Антільського морів), замкнутий, “континентальний”. На півдні у вигляді крайньої межі ймовірного російського розширення виступають Середземне море й Перська затока, які є властиво “континентальними” басейнами [13, с. 404].

Причому, як зауважує П.М. Савицький, існує істотна різниця між океанічною й континентальною системами поділу праці. Океанічна система мобільна, мінлива, її елементи легко можуть змінюватися, оскільки витрати на морські перевезення невеликі й зміна імпортера нескладна. Континентальна система відрізняється твердістю, незмінністю, пов’язаною з тим самим впливом географічного фактора. Аналіз становища окремих регіонів світу у контексті їх відношення до океану-моря зумовлює висновок вченого про те, що найбільш “знедоленими” серед

країн світу є ті, які з точки зору економічно-географічної сфери ми позначаємо ім'ям Росії-Євразії. Водночас море, як зв'язок із "світовим ринком", на думку вченого, залишається потрібним Росії. При цьому П. Савицький звертає увагу на необхідність врахування тієї обмеженої ролі, яку виконує частково "океанічний", "морський" фактор у розбудові економіки Російської держави.

Спільно з іншими євразійцями, П. Савицький конструює поняття нової форми державного устрою, яку він називає ідеократичною. При цьому подібні існуючі елементи є за будь-якого політичного режиму: їх можна знайти й в аристократії, і в геронтократії, і навіть у плутократії. Але у всіх цих випадках єдність світогляду є відмінною від інших якихось ознак. Тільки з точки зору ідеократії названий момент є самостійним і започатковує формування панівного прошарку суспільства. Події стихійного порядку підносять на сцену нових людей. Зміна правлячої еліти супроводжується переважно й зміною тих принципів, на основі яких вона формується [12, с. 4].

Згідно з поглядами П.М. Савицького, концептуальні засади європейського демократичного устрою не можна застосувати до умов Росії. Він не заперечує, що в європейській обстановці вони можуть бути прийнятними. Але в тому й полягає сутність Росії як особливого світу, що тут обстановка інша. Там, де широко розвинутий етатизм і "планове господарство", є життєва реальність, у державному житті повинна існувати певна "константа", деякий стрижень, що давав би стійкість державного життя загалом.

Такою "константою", на думку мислителя, повинна бути організація панівної еліти, утвореної на ідеократичних началах і наділеної певними конституційними правами. Цю організацію він називає "державним активом".

Росію вчений розуміє як "собор народів". Він вважає, що політичне об'єднання цієї величезної території є результатом зусиль не лише одного російського народу, а багатьох народів Євразії. Це об'єднання, згідно з поглядами П. Савицького, повинно знайти своє відображення не тільки в суто культурній сфері, а й у формі державного устрою. У межах загальноєвразійської політичної єдності кожному народу Євразії повинна бути забезпечена сфера самостійного державного життя.

Ідеолог євразійства глибоко цінує корінну своєрідність кожного народу. В цьому контексті його основне зусилля спрямоване на те, щоб кожному народу надати можливість проявити себе в реальних неповторних якостях. Тут він переконаний, що національні особливості кожного народу повинні складатися в деяку "гармонію", що вони будуть породжувати явища широкого й творчого загальноєвразійського націоналізму.

Висновки. На початку ХХ століття Петром Миколайовичем Савицьким, російським географом, економістом, публіцистом, мислителем розроблена повноцінна теорія специфічної російської геополітики, що усвідомлювала свою континентальну місію і радикально протистояла таласократичним тенденціям – концепція євразійства.

Реалізуючи себе в жорсткому конкурентному середовищі, концепція євразійства підкреслювала значення сили, здатної, при зіткненні з іншими цивілізаціями, відстояти власне національно-культурне буття. Вживають і набувають історичного значення тільки ті культурно-історичні системи, які виявляються здатними протистояти військово-політичним і культурним експансіям інших цивілізацій.

Розхитування стабільності в такому регіоні, як Євразія (Росія-Євразія, за П. Савицьким), загрожує порушенням світового цивілізаційного балансу і тим самим є загрозою для всього людства.

1. Бердяев Н.А. Истоки и смысл русского коммунизма. – М.: Наука, 1990. – 224 с. 2. Вернадский Г.В. Начертание русской истории. – Прага, 1927. – 547 с. 3. Гетьманчук М.П. Державна незалежність України та особливості її сприйняття сучасною російською політичною думкою: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Львів, 2004. – С. 1–11. 4. Дугин А. Основы геополитики. Геополитическое будущее России. – М.: Арктогея, 1997. – 608 с. 5. Классика геополитики, ХХ век: Сборник / Сост. К. Корольов. – К47 М.: ООО "Издательство АСТ",

2003. – 731 с. 6. Нарочицкая Н. Россия – это не Восток и не Запад. Она нужна миру как Россия и должна оставаться ею // *Международная жизнь*. – М.: Изд-во Эксмо; Изд-во Алгоритм, 2004. – С.5–84. 7. Пасічник В.М. Національна ідея в контексті українсько-російських відносин: Автореф. ... канд. політ. наук. – Львів, 2004. – 20 с. 8. Савицкий П.Н. Географические и геополитические основы евразийства: В кн. “Классика геополитики, XX век”: Сборник / Сост. К. Корольов. – К47 М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 731 с. 9. Савицкий П.Н. Геополитические заметки по русской истории // Дополнение к кн. Вернадского Г.В. “Начертание русской истории”. – Прага, 1927. – 547 с. 10. Савицкий П.Н. Евразийство. В кн. (Новикова Л.И., Сиземская И.Н.) “Россия между Европой и Азией: евразийский соблазн”. – М.: Наука, 1993. – 386 с. 11. Савицкий П.Н. Евразийская концепция русской истории ГАРФ / Ф. П.Н. Савицкого 5783. 12. Савицкий П.Н. Евразийство как исторический замысел / *Евразийский временник*. – Прага, 1933. – 39 с. 13. Савицкий П. Н. Континент-океан // *Континент Евразия*. – М.: Аграф, 1997, С. 398–418. 14. Савицкий П.Н. О задачах кочевниковедения. – Прага: Евразийское книгоиздательство, 1928. – 137 с. 15. Carl Ballod. Grundriss der Statistik, enthaltend Bevolkerungs. – Wirtschafts – Finanz – und Handels – Statistik. – Berlin, 1913. – S. 115. 16. Oracki Z. Rosjanie w poszukiwaniu własnej tożsamości / *Koncepcja euroaziatyzmu // Rosja – Polska – Balkany w XVIII – XX wieku*. – Szczecin, 1998. – S.301–315.

УДК 322:261.7

М. Кирилів

С. ТОМАШІВСЬКИЙ ПРО РОЛЬ ТА МІСЦЕ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ

© Кирилів М., 2007

Досліджуються праці С. Томашівського про роль та місце Української греко-католицької церкви у суспільно-політичному житті українського народу першої третини ХХ ст. Проаналізовано ідеї вченого щодо необхідності формування в Україні єдиної Помісної церкви.

It was investigated the works written by S. Tomashivskyj about the role and place of Ukrainian Greek-Catholic church in social and political life of Ukrainian people in one third of XX century. Scientists ideas concerning the formation of United Church were analyzed.

Постановка та актуальність проблеми. Відхід незалежної України від політики державного атеїзму і реальне втілення принципу свободи совісті дають змогу громадянам повною мірою реалізувати свої права віруючих. За офіційними даними на 1 січня 2004 р. в Україні зареєстровано 27579 релігійних громад, які представляють понад 26 церков, конфесій, напрямків і течій [7, с. 31–34]. Кількість релігійних громад, що припадає на 10 тис. осіб, за регіонами істотно відрізняється. Найщільнішою є мережа громад у Тернопільській, Закарпатській, Львівській та Івано-Франківській областях [1, с. 341]. У західному регіоні, де вплив традиційних християнських конфесій найвищий, популярність неорелігійних вчень є мініманільною. Серед християнських конфесій в Україні за кількістю громад 3328 (12 %) Українська греко-католицька церква (УГКЦ) займає третє місце. Впродовж свого існування УГКЦ сприяла розвитку національної еліти, формуванню державної ідеології та об'єднанню українських національних сил. Як ідеологія і практика релігійного життя греко-католицизм органічно зливався із загальноукраїнським національно-визвольним рухом.